

3. Кримінальний процесуальний Кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (остання редакція від 28 квіт. 2020 р.) *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Галустян О. А., Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Особливості професійного спілкування патрульних поліцейських з різними категоріями осіб: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 39 с.

Гарасимів Олена Іванівна,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Захарова Олександра Василівна,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ЩОДО ПОТЕРПІЛОЇ ДИТИНИ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Нажаль, сьогодні, наша держава входить в першу десятку країн світу, в котрій вчиняються злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей. Та, попри все це, дана тенденція зберігається і за останній період в Україні масштаби сексуального насильства над дітьми стрімко зростають. За результатами деяких соціологічних досліджень проведених в різних регіонах України, кожна п'ята опитана дівчина та кожний сьомий хлопець визнали себе об'єктами небажаних дотиків сексуального характеру, а кожна третя дівчинка шкільного віку пережила досвід сексуальних домагань. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, носять латентний характер (тобто прихований), результатом яких є десятки загиблих дітей, їх покалічені душі та життя [1].

Характерною ознакою злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей є посягання на автономію, гідність дитини, примушування до небажаних для неї дій. Нерідко дитину чи підлітка спонукають до сексуального контакту всупереч їхній волі фізичною силою, психологічними засобами (погрозами, умовляннями, обманами, залякуваннями) або навмисним напоюванням чи отруєнням (наприклад, наркотиками), щоб привести в невідздатний стан.

Типовими слідами злочину проти статевої недоторканості дитини, найчастіше є сліди насильницьких дій на тілі потерпілої дитини та сліди опору на тілі злочинця (укуси, садна, синці, рани, розриви, нашарування різних речовин, розірваний одяг потерпілої дитини, гематоми на обличчі, шиї, руках, стегнах); пошкодження і

біологічні виділення (кров, сперма тощо) на одязі потерпілої дитини, злочинця; сліди на місці злочину (сліди рук, ніг, боротьби, краплі крові, слини, сперми, транспортних засобів, кіно- фото апаратури, різного виду оргтехніка тощо); зміна обстановки місця події; сліди перебування злочинця і потерпілої дитини на місці вчинення злочину (спідня білизна, гудзики, шпильки, волосся, ворсинки одягу, мобільний телефон, ключі, особисті речі тощо) [2].

Під час провадження досудового розслідування у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей доцільно призначати такі види судових експертиз: судово-медичну, цитологічну, імунологічну, молекулярно-генетичну, одорологічну, трасологічну, судово-психіатричні та психологічні експертизи.

Хочемо звернути увагу на декотрі види судових експертиз, які доцільно призначати щодо потерпілих дітей у кримінальних провадженнях проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Розглядаючи такий вид експертизи, як судово-медична експертиза потерпілих дітей, хочемо зазначити, що проведення такої експертизи доручається спеціалістам Бюро судово-медичної експертизи, штатним судово-медичним експертам, а також викладачам кафедри судової медицини. У якості судового експерта може бути запрошений і практикуючий лікар, який відповідає загальним процесуальним вимогам, які пред'являються до особи експерта.

На стадії досудового розслідування злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини разом із загальноприйнятими питаннями щодо наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості, з'ясовуються і питання щодо вчинення статевих зносин, чи носили вони насильницький характер, наслідки цих зносин для фізичного здоров'я дитини [3].

При проведенні судово-медичної експертизи потерпілої дитини ми можемо отримати відповіді на наступні запитання: який вік потерпілої дитини; які ушкодження є у потерпілої особи, їх характер, локалізація, давність утворення, ступінь тяжкості, чим вони могли бути викликані; який механізм утворення ушкоджень; чи є на тілі потерпілої дитини сліди медичного втручання, пов'язаних з вилученням органів; чи могли бути спричинені виявлені ушкодження при насильницькому статевому акті; чи мала потерпіла дитина статеві зносини, як давно; чи досягла потерпіла дитина статевої зрілості; наскільки активним було статеве життя в потерпілої дитини, як давно; як статеві зносини вплинули на фізичне здоров'я потерпілої дитини; чи могли бути заподіяні виявлені тілесні ушкодження при обставинах, указаних потерпілою дитиною; чи могли мати місце статеві зносини з потерпілою (якщо це дівчинка) без порушення незайманої плівки; чи могли дані ушкодження бути заподіяні власною рукою потерпілої дитини; чи є в піхві потерпілої дитини, на її тілі, сліди сперми, крові, виділень біологічного походження, то яка їх групова приналежність; чи є ознаки венеричного захворювання, якого і коли вони виникли; чи

вагітна потерпіла дитина, якщо так, то строк вагітності; чи потягли за собою статеві зносини шкідливі наслідки для здоров'я потерпілої дитини, якщо так, то які, та інше [4].

Також, однієї із важливих експертиз у розслідуванні такого виду злочину, щодо особи потерпілої дитини є судово-психологічна експертиза. Призначення судової психологічної експертизи є необхідною для встановлення психічного стану дитини та визначення характеру психологічної травми, що була завдана дитині в результаті статевого насильства, впливу пережитого стресу на подальший розвиток дитини та інших обставин, пов'язаних з психічним та психологічним станом дитини.

Психологічні дослідження проводяться експертами – психологами центрів судово-психіатричних та психологічних досліджень, науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції та науково-дослідних закладів у сфері психології та психіатрії, а також іншими атестованими експертами.

Проведення судової психологічної експертизи щодо дитини потерпілої від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості є необхідним для з'ясування ступеня її здатності правильно сприймати події злочину, давати про них показання, адекватно відповідати на запитання тощо. Як правило, потреба призначення судової психологічної експертизи стосовно потерпілої дитини виникає після отримання від неї одного або декількох показань. Підставами для призначення можуть бути такі обставини: показання дитини кардинально суперечать її попереднім показанням або іншим матеріалам справи, з'являються у великій кількості нові деталі; під час допиту дитина оперує поняттями або мовними зворотами, які не притаманні її віку; відмова давати показання; зміна показань від видимих причин тощо.

При призначення психологічної експертизи щодо потерпілої дитини, ми можемо отримати відповіді на наступні запитання: який рівень розумового розвитку потерпілої дитини та його відповідність віку; які основні індивідуально-психологічні особливості особистості та характеру дитини, як вони впливають на її поведінку в ситуації, що досліджується; чи могла потерпіла дитина повністю усвідомлювати характер та значення своїх дій або дій учинених відносно неї; чи потерпілій дитині властива здатність до самонавіювання і фантазування; чи здатна потерпіла дитина до логічного мислення і розповіді; чи здатна потерпіла дитина з урахуванням її емоційного стану, індивідуально-психологічних особливостей та рівня розумового розвитку, правильно сприймати обставини, що мають значення у справі, і давати про них відповідні показання; чи здатна потерпіла дитина запам'ятати в конкретній ситуації прикмети зовнішності людини, предмети, ділянки місцевості тощо.

Крім того, судова психологічна експертиза призначається для вирішення питань, які стосуються психологічних переживань та

страждань, які зазнала потерпіла дитині під час та після вчинення відносно неї злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості. За допомогою експертизи можна визначити: чи є дана ситуація психотравмальною для конкретної дитини, якщо так, то чи завдані дитині страждання (моральна шкода); чи виявляє потерпіла дитина будь-які психологічні переживання та страждання, якщо так, то який ступінь тяжкості наявних переживань та страждань; чи має потерпіла дитина зміни в емоційному стані, індивідуально-психологічних проявах, які перешкоджають активному соціальному функціонуванню її як особистості і виникли в наслідок статевого насильства, якщо дитині завдано страждання (моральна шкода), який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання; чи знаходяться виявлені психологічні (моральні) переживання та страждання в причинному зв'язку з вчиненими стосовно потерпілої дитини діями; чи перебувала потерпіла дитина в ситуації, що складає сутність справи кримінального провадження, в безпорадному психологічному стані, тощо.

Також, хочемо зазначити, що однією із важливих експертиз, є судово-психіатрична експертиза потерпілої дитини. Дана експертиза призначається з метою визначення психічного стану потерпілої дитини від злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості. За допомогою даної експертизи, ми можемо визначити: чи виявляє потерпіла дитина ознаки будь-якого болісного розладу психічної діяльності, якщо так, то який ступінь тяжкості болісного розладу психічної діяльності; чи перебуває виявлений у потерпілої дитини болісний розлад психічної діяльності в причинному зв'язку з вчиненими стосовно неї діями проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Список використаних джерел

1. Особливості розслідування окремих видів злочинів: збірник методичних рекомендацій / за заг. ред. О. В. Авраменка, Р. І. Благуги, О. В. Захарової. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 692 с.

2. Криміналістика: підручник / Р. І. Благуга, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 948 с.

3. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами).